

СТАН ЗАЛУЧЕННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО СПОРТИВНО-МАСОВОЇ РОБОТИ

Вячеслав Афонін¹

orcid – 0000-0002-6577-3739

Сергій Романчук²

orcid – 0000-0002-2246-6587

Андрій Петрук³

orcid – 0000-0002-2776-8285

Орест Лойко⁴

orcid – 0000-0001-7182-5104

Віктор Романчук⁵

orcid – 0000-0002-6388-5323

Олександр Боярчук⁶

orcid – 0000-0001-8212-2957

Віктор Добровольський⁷

orcid – 0000-0002-4162-3920

¹⁻⁵ Національна академія сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного, м. Львів, Україна

⁶ Житомирський військовий університет імені С. П. Корольова, м. Житомир, Україна

⁷ Військовий інститут Київського Національного Університету імені Т. Г. Шевченка, м. Київ, Україна

кореспондент-автор – В. Афонін: 82v.afonin@i.ua

doi: 10.32626/2309-8082.2021-20.19-25

Згідно чинних документальних джерел однією з важливих складових організації фізичного виховання у вищому військовому навчальному закладі є спортивно-масова робота. Основна мета означеного процесу – залучити максимально можливу кількість курсантів (військовослужбовців) активних занять фізичними вправами у визначених формах організації. *Методологія дослідження.* Мета проведеного дослідження – визначити причини, що знижують якість реалізації у вищому військовому навчальному закладі спортивно-масової роботи. Для досягнення поставленої мети вирішували завдання, що передбачали таке: вивчити стан організації спортивно-масової роботи у вищому військовому навчальному закладі; проаналізувати систему організації спортивно-масової роботи в арміях розвинених країн світу; оптимізувати структуру та зміст у аспекті впровадження навчально-тренувальних занять з обраного виду спорту для курсантів 1 року навчання для формування у них ціннісного ставлення до самовдосконалення фізичної підготовленості, підвищення активності та прагнення до залучення в збірні команди навчального закладу з різних видів спорту. Для цього з використанням таких загальнонаукових методів, як аналіз, узагальнення, вивчено зміст наказів про організацію такої роботи у Збройних Силах України, результати практики її проведення у трьох вищих військових навчальних закладах. Одержання необхідних емпіричних даних забезпечило використання педагогічного спостереження, усного опитування та анкетування із залученням 500 курсантів, яке відбулося до початку їхнього навчання у вищому військовому навчальному закладі. *Результати дослідження.* На початку першого року навчання найбільші уподобання курсантів – це заняття боксом (13,6 %), футболом (11,4 %), рукопашним боєм (11,7 %). Залучення до занять обраним видом спорту всіх курсантів сприятиме підвищенню їхньої активності в поліпшенні особистої фізичної підготовленості. Одним із провідних чинників, що визначає реалізацію курсантами фізичної активності у позанавчальний час, є посилення в них відповідної мотивації. *Висновки.* Практика організації та проведення спортивно-масової роботи у вищому військовому навчальному закладі засвідчила: низький стан залучення курсантів до спортивної діяльності; відмінний від необхідного стан контролю за фізичною активністю курсантів у вільний від навчання час; низьку мотивацію курсантів до здійснення такої активності; несформована система їхнього стимулювання до занять певним видом спорту.

Ключові слова: спортивно-масова робота, зацікавленість, курсанти, вищий військовий навчальний заклад.

Vyacheslav Afonin, Sergey Romanchuk, Andrii Petruk, Orest Loiko, Viktor Romanchuk, Oleksandr Boyarchuk, Viktor Dobrovolskiy. Mass sport activities as a component of the system of physical training in higher military educational institutions

Abstract. One of the important components of the organization of physical training in higher military educational institution, according to Physical Training Instructions, is mass sport activities. The main purpose of mass sport activities (MSA) in the military unit and higher military educational institution is to attract the maximum number of servicemen (cadets) to active physical education.

The purpose of our study is to study the goals set for MSA in higher military educational institutions of the Armed Forces of Ukraine, as well as to study the reasons for the poor quality of MSA in higher military educational institution. For this purpose, the provisions of orders on the organization of MSA in the Armed Forces of Ukraine were studied and generalized, the analysis of the practice of MSA in three higher military educational institutions was made. The current objectives of the study were to: study the state of organization of mass sport activities in higher military educational institution; to analyze the system of organization of MSA in the armies of the world's leading states; to optimize the structure and content of MSA on the implementation of training sessions in the chosen sport for first-year cadets; to check the effectiveness of the proposed model of MSA on the formation of the value attitude of cadets to self-improvement of physical fitness and increase activity and desire to be involved in the national team of higher military educational institutions' teams. The National Academy of Land Forces conducted a survey of first-year cadets to find out and create groups in the sport, which conducted classes on an approved weekly schedule during the first and second semesters. The greatest preference of 1st year cadets was shown to boxing (13.57 %), football (11.42 %), hand-to-hand combat (11.67 %).

Conclusions. The practice of organizing and conducting mass sport activities in military units and higher military educational institutions has shown certain shortcomings: no more than 8-13 % of personnel are involved in sport activities (sports training); mass physical culture work of cadets is poorly controlled and does not employ the interests of cadets (servicemen); the system of encouragement and punishment for cadets concerning MSA has not been worked out.

During the six months of the experiment with the involvement of 100% of first-year cadets in training sessions in personally selected sports showed a significant increase in interest and activity of cadets in improving their physical fitness. The experiment also showed that convincing real motivation has great importance in increasing of the cadets' will to exercise. The following materials will present the results of tests trials of cadets after the first year of training.

Keywords: mass sport activities, cadets, physical education.

Вступ

Фізичне виховання є обов'язковим і одним з основних предметів програми підготовки офіцерів для Збройних Сил України (ЗСУ). Завдання, зміст і структура фізичного виховання визначаються Настановою фізичної підготовки (НФП) у ЗСУ. Однією з важливих складових організації фізичної підготовки у ВВНЗ, згідно НФП, є спортивно-масова робота. Основною метою спортивно-масової роботи (СМР) у військовій частині та ВВНЗ є залучення максимальної кількості військово-службовців (курсантів) до активних занять фізичною культурою. Зазвичай, під час СМР курсанти здійснюють підготовку до виконання нормативів військово-спортивного комплексу чи проводять тренування з обраного виду спорту. Порядок проведення СМР регламентується наказом командира військової частини. Безпосереднє проведення занять з СМР покладено на командирів підрозділів, а тренування збірних команд – на тренерів з окремих видів спорту [22].

Матеріал та методи дослідження

Метою нашого дослідження є вивчення цілей СМР у ВВНЗ ЗСУ, а також дослідження причин недостатньої якості проведення такої роботи. Для цього були вивчені і узагальнені положення наказів про організацію СМР у ЗСУ, зроблений аналіз практики проведення СМР у трьох ВВНЗ: Національній академії сухопутних військ (НАСВ), Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова (ЖВІ) і Військового інституту київського національного університету імені Т. Г. Шевченка (ВІКНУ). Були використані педагогічні та соціологічні методи дослідження, зокрема: педагогічне спостереження, усне опитування, анкетування. Одержані емпіричні дані опрацьовували адекватними методами математичної статистики.

На основі вивчення і узагальнення наукових джерел, досвіду професійної практики та застосування системного аналізу визначали шляхи вдосконалення організації і проведення СМР з метою розроблення у подальшому програми фізичної підготовки курсантів для формування необхідних фізичних якостей в умовах навчання у вищому закладі військової освіти, починаючи з першого курсу. Поточні завдання дослідження передбачали: вивчити стан організації спортивно-масової роботи у ВВНЗ; проаналізувати систему організації СМР в арміях провідних держав світу; оптимізувати структуру та зміст СМР щодо впровадження навчально-тренувальних занять з обраного виду спорту для курсантів 1 курсу; перевірити ефективність запропонованої моделі СМР щодо формування ціннісного ставлення курсантів до само-

вдосконалення фізичної підготовленості та підвищення активності і прагнення до залучення у збірні команди ВВНЗ.

У Національній академії сухопутних військ було проведено анкетування курсантів 1 курсу з метою з'ясування та створення груп за видом спорту, в яких проводились заняття за затвердженим тижневим графіком протягом першого та другого семестрів. Дослідження провели до початку навчання, у них взяли участь 500 курсантів.

Результати дослідження

Практика СМР у ВВНЗ з курсантами показує певні недоліки в її організації і проведенні. Спостерігається недостатня активність курсантів, слаба зацікавленість, рівень методичної підготовленості командирів, які відповідають за проведення СМР, не завжди достатній. Все це негативно відображається на рівні фізичної підготовленості курсантів. Особливо це стосується курсантів молодших курсів [4]. І тому СМР вимагає певної модернізації [17]. На превеликий жаль, до активних навчально-тренувальних занять у збірних командах, в різних ВВНЗ ЗС України, за нашими даними, отриманими завдяки вивченню відповідних наказів ВВНЗ, залучається лише від 8 % до 13 % особового складу.

Аналіз Настанов з фізичної підготовки військово-службовців ЗСУ різних років засвідчив, що в жодній з них мета СМР не була сформульована. Так у чинній «Тимчасовій настанові з фізичної підготовки» (2014) зазначено, що СМР спрямована на залучення військовослужбовців та членів їх сімей до активних занять військово-прикладними, масовими та іншими видами спорту, підвищення спортивної майстерності та фізичної підготовленості, організацію змістовного дозвілля, пропаганду здорового способу життя [6–9; 20].

Висока ефективність функціонування будь-якої педагогічної системи без постановки точно сформульованої, ясної і конкретної мети є неможливою. Відсутність чітко визначених і ясних цілей перед спеціалістами кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту приводить іноді до вибору неправильних цілей та дій, до ризику запропонувати кращі способи виконання непотрібних функцій або шляхи вправлення незадовільних кінцевих результатів [19; 21].

Під час аналізу керівних документів із організації та проведення СМР виявлено низку особливостей. Зокрема, вже при формулюванні системи існують розбіжності. В окремих навчальних закладах мова йдеться не про СМР, а про спортивні заходи. В наказах деяких установ відсутні цілі або СМР в цілому, або тих чи інших її компонентів. В деяких закладах завдання СМР

не співпадають із завданнями, визначеними діючою Тимчасовою настановою. В деяких закладах ставляться тільки завдання, або і цілі і завдання ідентичні, відмічається різноманіття цілей, їх різноспрямованість, певна абстрактність і неконкретність (Є. Д. Анохін, 2019).

Можна сформулювати наступний перелік цілей СМР:

1. Залучення військовослужбовців та членів їх сімей до активних занять військово-прикладними, масовими та іншими видами спорту.
2. Підвищення спортивної майстерності та фізичної підготовленості.
3. Організація змістовного дозвілля.
4. Пропаганду здорового способу життя.
5. Покращення здоров'я.
6. Підвищення рівня фізичної підготовленості військовослужбовців та працівників ЗСУ.
7. Залучення кращих спортсменів до участі у складі збірних команд у змаганнях вищого рівня.
8. Удосконалення професійного рівня та майстерності військовослужбовців.
9. Покращення фізичного та психічного розвитку.
10. Розвиток та популяризація військово-прикладних видів спорту.
11. Популяризації військової служби.
12. Подальший розвиток спорту.
13. Пропаганда спорту, як важливого засобу військового навчання і виховання особового складу.
14. Визначення стану фізичної підготовки особового складу інституту.
15. Підготовка збірних команд.
16. Активізація підготовки до здачі норм військово-спортивного комплексу.

Питанням підвищення ефективності фізичної підготовки курсантів ВВНЗ присвячена велика кількість наукових праць. Та серед них є ціла низка авторів, які звертались до тих чи інших проблем спортивно-масової роботи курсантів. При цьому, предметом дослідження вчених, головним чином, була мотивація курсантів до занять спортом. Так І. С. Овчарук [11] дослідив вплив мотивації на зростання результатів фізичної підготовленості курсантів з різним рівнем цієї підготовленості при чинному змісті фізичного виховання, В. М. Романчук, С. В. Романчук [16] – яким видам спорту віддають перевагу курсанти для занять у вільний від навчання час. Відзначаємо, що Ю. А. Бородін [3] досліджував ефективність проведення СМР у ВВНЗ, С.В. Романчук [15] вивчав передумови формування у курсантів

мотивації до занять спортом в процесі спортивно-масової роботи. Автор аргументовано довів, що при організації та проведенні навчально-тренувальних занять без врахування бажання курсантів до занять спортом, вони є недостатньо ефективними і не досягають бажаного результату (зменшується кількість курсантів, що виконують спортивні розряди, не спостерігається підвищення рівня фізичної підготовленості, відсутня мотивація до занять спортивно-масовою роботою). На такій же позиції стоять і А. Є. Дедов (1999), О. М. Ольховий, В. М. Красота (2013), які вивчали організаційно-управлінські аспекти навчально-виховного процесу в системі фізичної підготовки курсантів ВВНЗ [5;12].

І. С. Овчарук [11] вважає, що підґрунтям ефективності занять масовим спортом є потреба у занятті спортом та можливості її задоволення. Слід зазначити, що СМР як форма фізичного вдосконалення курсантів, в загальному бюджеті часу має перевагу перед основною формою фізичної підготовки – навчальними заняттями – в два с половиною рази. У той же час вона є недооціненою спеціалістами з точки зору свого педагогічного потенціалу, а тому й недостатньо досліджувана. Наявні дослідження носять переважно фрагментарний характер та їх явно мало для визначення реального стану спортивно-масової роботи у ВВНЗ. Ґрунтовно не вивчені фактори, що знижують її педагогічний потенціал і, відповідно, не запропоновані шляхи їх усунення. Крім того, спортивно-масова робота проводиться зазвичай як самостійні заняття (під наглядом курсових офіцерів, не спеціалістів фізичної культури) і не носять обов'язкового характеру [6–9;20].

На думку багатьох дослідників спортивно-масова робота продовжує мати переважно підпорядковане положення і служити допоміжним засобом для розвитку у курсантів основних фізичних якостей і військово-прикладних рухових навиків. Про прилучення курсантів до цінностей фізичної культури, а отже і формування особистісної фізичної культури мови не йдеться [1;13;18].

Аналіз організації та проведення спортивної роботи у ВВНЗ іноземних армій, а особливо ЗС США, показав обов'язковість залучення 100% кадетів до занять у секціях з видів спорту. На першому курсі навчання кадет обирає вид спорту, а на другому курсі – обов'язково записується в одну із секцій, що є у військовому навчальному закладі. Кількість та напрям секцій регламентуються напрямом спеціальностей, за якими навчаються, наявною навчально-методичною базою та фаховістю інструкторів [2; 24].

З метою оптимізації структури та змісту СМР як складової фізичної підготовки курсантів, у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного започатковано проведення експерименту з курсантами 1 курсу шляхом впровадження обов'язкових навчально-тренувальних занять з обраного виду спорту.

З 1 вересня 2020 р. у Національній академії сухопутних військ було проведено анкетування курсантів 1 курсу з метою з'ясування уподобань юнаків до певних видів спорту. З урахуванням наявної спортивно-матеріальної бази було запропоновано такі спортивні секції: армспорт, фітнес, кросфіт, бокс, військово-прикладні багатоборства, гирьовий спорт, легка атлетика, футзал, плавання, регбі, рукопашний бій, самбо, спортивне орієнтування, бойова армійська система. До занять обов'язково залучаються 100 % курсантів 1 курсу. Заняття проводяться у складі груп не більше 25 осіб під керівництвом науково-педагогічних працівників та інструкторів-методистів кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту п'ять годин на тиждень з регулярним контролем відвідувань. Курсанти, які мають високий рівень спортивної майстерності, займаються у спортивних секціях під керівництвом тренерів.

Згідно результатів анкетування курсанти першого курсу обрали запропоновані для секційних занять види спорту за своїм уподобанням. Кількість курсантів у таких групах практично не відрізнялася, за виключенням гирьового спорту і військово-прикладного багатоборства (табл. 1).

Таблиця 1 – Результати анкетування особового складу 1 курсу щодо занять обраним видом спорту під час спортивно-масової роботи

Вид спорту	Кількість курсантів	% від загальної кількості
Армспорт	27	6,43
Фітнес	29	6,90
Бокс	57	13,57
Військово-прикладне багатоборство	27	6,43
Гирьовий спорт	22	5,23
Легка атлетика	40	9,52
Міні-футбол, футзал	48	11,42
Регбі -7	32	7,62
Рукопашний бій, самбо	49	11,67
Спортивне орієнтування	42	10,00
БАРС бойова армійська система	47	11,2
ВСЬОГО:	420	100

Це дозволило створити приблизно рівнозначні за кількістю курсантів групи і розробити спортивно-тренувальні програми на кожний рік навчання. Інформація про мету, завдання тренувальних занять значно підвищила зацікавленість і прагнення курсантів досягати поставлених завдань. Занять відвідувалися ними регулярно, а відсутність без поважних причин мала поодинокий характер.

Дискусія

Будь яка діяльність людини здійснюється завдяки мотивам. Мотиваційні складові: мотиви, потреби, цілі – є основними складовими мотиваційної сфери людини.

Вивчаючи особливості мотивації людини О. В. Грецький (2019) вказав на її двомодельну побудову: вона є позитивно-негативною; ці дві моделі містять спонукання, зокрема у вигляді прагнення до чогось – небудь і запобігання, а також інші можливі варіанти (у вигляді задоволення і страждання, у вигляді двох форм впливу на особистість – заохочення і покарання). Виявляються вони у потягах і безпосередньо реалізованої потреби з одного боку, а за необхідності – з іншого [4].

В. М. Романчук, С. В. Романчук (2004) виокремили у мотивації три стадії: формування мотиву, досягнення об'єкта потреби і задоволення потреби. Стадії мотивації, їхня кількість і внутрішній зміст багато в чому залежить від виду стимулів, під впливом яких починає розгортатися процес формування наміру як кінцевого етапу мотивації.

Стимули можуть бути фізичними – це зовнішні подразники сигнали і внутрішні (неприємні відчуття, що виходять від внутрішніх органів). Стимулами можуть бути і вимоги, прохання, почуття боргу та інші соціальні фактори [16].

Всі ці стадії мотивації були присутніми і в нашому експерименті. Курсантів мотивували необхідністю отримати високі оцінки з фізичної підготовленості на заліках, для цього їм запропонували комфортний (за особистим бажанням) вид фізичної діяльності, що дає можливість отримати задоволення від своєї рухової діяльності [14].

На думку Є. Д. Анохіна (2017) на характер мотивації можуть впливати і способи створення цілей. Автор відзначає, що задані (прийнятою людиною) і самостійно формовані (за бажанням) цілі розрізняються характером зв'язку, що утвориться між метою і мотивом (потребою): у першому випадку зв'язок формується як би від мети і мотиву, а в другому – від потреби до мети [1].

В нормативних документах, що керують організацією навчально-виховного процесу у ВВНЗ, мотиваційна сфера не в повній мірі відповідає загальній побудові мотиваційної сфери людини. Особливо визначається відсутність зовнішніх стимулів до підвищення мотивації військовослужбовців.

Аналізуючи мотиваційну сферу в підготовці кадетів іноземних країни В. А. Щеголев (2015), А. А. Обвинцев (2013) та інші відзначають, що в більшості країн рівень навченості є основним критерієм оцінки військово-професійної придатності та класифікації військовослужбовців. Від військовослужбовців-професіоналів вимагають строго встановлені стандарти професійних компетенцій.

По відношенню до військовослужбовців діє система заохочень, що спрямована на формування у них мотивації до додаткових самостійних і підвищення рівня своєї підготовленості [10; 23;24]. У зв'язку з цим, особливо важливим питанням є вивчення інтересів курсантів ВВНЗ, особливостей формування мотивації до додаткових занять фаховими дисциплінами.

Результати проведеного експерименту засвідчили, що курсанти, які займаються в групах обраного виду спорту, мають достатню зацікавленість у заняттях, розвивають необхідні фізичні якості, оволодівають новими військово-прикладними навичками, удосконалюють майстерність в обраному виді спорту, підвищують емоційну та психічну стійкість засобами фізичної підготовки.

Загалом, протягом досліджуваного періоду не було пропусків занять без поважних причин, спостерігалось підвищення активності курсантів під час тренувальних занять. Спілкування з курсантами, яких було залучено до експерименту, виявило значну зацікавленість до

пропонованих організації і змісту СМР. Курсанти з бажанням відвідували навчально-тренувальні заняття.

Вагому роль тут також відіграє відповідальне ставлення інструктора (науково-педагогічного працівника), який проводить тренувальне заняття, його фаховість, наполегливість, організаторські здібності, вміння зацікавити курсантів. За 4-місячний період проведення експерименту цей факт відіграв не менш важливу роль, аніж бажання курсантів до самовдосконалення.

Висновки

1. Спортивно-масова робота у військових підрозділах та ВВНЗ є однією з визначальних складових системи фізичного виховання у ЗСУ.

2. Виявлено недоліки в організації і проведенні спортивно-масової роботи у військових підрозділах та ВВНЗ: у спортивних тренуваннях задіяно не більше 8-13 % особового складу; цей вид діяльності контролюється на відмінному від необхідного рівні; не розроблено системи заходів із заохочення до занять.

3. Відмінною особливістю організації спортивно-масової роботи в навчальних закладах США є 100 % залучення всіх курсантів до занять у спортивних секціях, особливо молодших курсів.

4. За півроку проведення експерименту із залученням 100 % курсантів першого курсу до тренувальних занять в обраних видах спорту виявлено значне зростання їхньої зацікавленості й активності у підвищенні рівня фізичної підготовленості. При цьому, велике значення у зростанні активності курсантів до занять фізичними вправами належить відповідній внутрішній мотивації.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела та література

1. Анохін Є. Д. Психолого-педагогічні напрями формування ціннісного ставлення курсантів до фізичного вдосконалення в процесі спортивно-масової роботи. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі України. Фізичне виховання і спорт. 2017. Вип. 27. С. 29-34.
2. Анохін Є.Д. Фізична підготовка в арміях провідних держав НАТО : навч. метод. посіб. Львів : ЛВІ, 2005. 115 с.
3. Бородин Ю. А. Анализ эффективности спортивно-массовой работы в ВВУЗах Министерства обороны Украины и пути ее повышения. Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2005. № 3. С. 62-72.
4. Грецький О. В. Формування мотивації до спортивної діяльності на початковому етапі підготовки : автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 Львівський держ. ун-т фіз. культури. Львів, 2019. 19 с.
5. Дедов А. Е. Организационно-управленческие аспекты спортивно-массовой работы в военно-учебном заведении : дисс... канд. пед. наук. СПб., 1999. 126 с.

References

1. Anokhin, E. D. (2017), "Psykhologo-pedahohichni napryamy formuvannya tsinnisnoho stavlennya kursantiv do fizychnoho vdoskonalennya v protsesi sportyvno-masovoyi roboty" [Psychological and pedagogical directions of formation of cadets' value attitude to physical improvement in the process of sports and mass work]. *Youth Scientific Bulletin of Lesia East Eastern European National University. Physical education and sports*, Issue 27, pp. 29-34. [in Ukraine].
2. Anokhin, Ye D. (2005), *Physical training in the armies of leading NATO countries*. LVI, Lviv, 115 p. [in Ukraine].
3. Borodin, Yu. A. (2005), "Analiz éffektyvnosti sportyvno-massovoy raboty v VVUZakh Mynysterstva oborony Ukrayny y puty ee povyshenyya" [Analysis of the effectiveness of mass sports work in the higher educational institutions of the Ministry of Defense of Ukraine and ways to improve it]. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*, No 3, pp. 62-72. [in Russia].

6. Наставление по физической подготовке в Советской Армии и Военно-Морском Флоте (НФП-87). М., Воениздат, 1987. 319 с.
7. Наставление по физической подготовке Советской Армии и Военно-Морского Флота (НФП-78). М., Воениздат, 1979. 248 с.
8. Настанова з фізичної підготовки у Збройних силах України (НФП-97): Наказ Міністра оборони України №400 від 5.11.97 р. Київ, 1997. 232 с.
9. Настанова з фізичної підготовки у Збройних силах України (НФП-2009): Наказ Міністра оборони України №685 від 30.12.2009. Київ, 2009. 232 с.
10. Обвинцев А. А., Щёголев В. А., Зыков А. В. Организация физической подготовки курсантов вузов США. Актуальные проблемы физической и специальной подготовки силовых структур. 2015. № 4. С. 18-27.
11. Овчарук І. С. Вплив позитивної мотивації курсантів на результати спортивно-масової роботи. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2008. Вип. 10. С. 184-189.
12. Ольховий О. М., Красота В. М. Організаційно-управлінська складова навчально-виховного процесу курсантів в системі фізичної підготовки. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2013. Вип. 6. С.164-172.
13. Панькевич Я. В., Афонін В.М., Лещинський О.В., Воронцов О. С. Суб'єктивна думка курсантів-інженерів щодо змісту та структури фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах. Український журнал медицини, біології та спорту. Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв). 2019. Том 4, № 3 (19). С. 57-63.
14. Петрова М. О., Левченко Л. І. Мотиваційно-ціннісний пріоритет у формування фізичної культури особистості студента. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2011. Вип. 2. С. 613-621.
15. Романчук С. В. Причини, що знижують мотивацію курсантів ВНЗ до занять. Формування позитивних мотивацій до занять спортивно-масовою роботою. Фізична підготовка військовослужбовців : матеріали відкритої наук.-метод. конф. Київ, 2003. С. 48-51.
16. Романчук С. В., Романчук В. Н. Факторы мотивации курсантов к самостоятельным занятиям физической подготовкой. Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2004. № 6. С. 136-142.
17. Романчук С., Петрук А. Модернізація структури і змісту спортивно-масової роботи у ВНЗ. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези IV Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 19 листопада 2020 р.). Київ : Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2020. С. 87-89.
18. Сухорада Г. І. Спортивно-масова робота у вищих навчальних закладах (на прикладі курсантів-зв'язківців) : автореф. дис.... канд. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02 Львівський держ. ун-т фіз. культури. Львів, 2003. 20 с.
19. Теорія та організація фізичної підготовки військ : підручник / за ред. Ю. О. Резнікова, В. М. Афоніна. Львів : ЛВІ, 2002. 316 с.
20. Тимчасова настанова з фізичної підготовки у Збройних силах України (НФП-2014): Наказ Начальника Генерального штабу Збройних сил України №35 від 11.02.2014 р. Київ, 2014. 157 с.
21. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт військовослужбовців: Підручник / П. Ткачук, С. Романчук, В. Афонін та ін. Львів : НАСВ, 2019. 291 с.
4. Gretskey, O. V. (2019), "Formuvannya motyvatsiyi do sportyvnoyi diyal'nosti na pochatkovomu etapi pidhotovky" [Formation of motivation for sports activity at the initial stage of preparation]: abstract of the dissertation for the sciences degree of cand. in phys. education and sports: 24.00.02 Lviv State University of Physical Culture. Lviv, 19 p. [in Ukraine].
5. Dedov, A. E. (1999), "Organizatsionno-upravlencheskiye aspekty sportivno-massovoy raboty v voyenno-uchebnom zavedenii" [Organizational and managerial aspects of mass sports work in a military educational institution]: dissertation for the degree of cand. pedagogical sciences. SPb., 126 p.
6. Nastavleniye po fizicheskoy podgotovke v Sovetskoj Armii i Voenno-Morskoy Flote (NFP-87) (1987), [Manual on physical training in the Soviet Army and the Navy (NFP-87)]. Voenizdat, Moscow, 319 p. [in Russia].
7. Nastavleniye po fizicheskoy podgotovke v Sovetskoj Armii i Voenno-Morskoy Flote (NFP-78) (1979), [Manual on physical training in the Soviet Army and the Navy (NFP-78)]. Voenizdat, Moscow, 248 p. [in Russia].
8. Nastanova z fizychnoyi pidhotovky u Zbroynykh sylakh Ukrayiny (NFP-97): Nakaz Ministra oborony Ukrayiny №400 vid 5.11.97r. (1997), [Guidelines for physical training in the Armed Forces of Ukraine (NFP-97): Order of the Minister of Defense of Ukraine №400 dated 5.11.97]. Kyiv, 232 p. [in Ukraine].
9. Nastanova z fizychnoyi pidhotovky u Zbroynykh sylakh Ukrayiny (NFP-2009): Nakaz Ministra oborony Ukrayiny №400 vid 5.11.97r. (1997), [Guidelines for physical training in the Armed Forces of Ukraine (NFP-2009): Order of the Minister of Defense of Ukraine №400 dated 30.12.2009]. Kyiv, 232 p. [in Ukraine].
10. Obvintsev, A. A., Shchegolev, V. A., Zykov, A. V. (2015), "Organizatsiya fizicheskoy podgotovki kursantov vuzov SSHA" [Organization of physical training of cadets of US universities]. Actual problems of physical and special training of power structures, No 4, pp. 18-27. [in Russia].
11. Ovcharuk, I. S. (2008), "Vplyv pozytyvnoyi motyvatsiyi kursantiv na rezul'taty sportyvno-masovoyi roboty" [Influence of positive motivation of cadets on results of sports and mass work]. Bulletin of Ivan Ogienko Kamyanets-Podilsky National University. Physical education, sports and human health, Vol. 1, pp. 184-189. [in Ukraine].
12. Olkhoviy, O. M., Krasota, V. M. (2013), Orhanizatsiyno-upravlins'ka skladova navchal'no-vykhovnoho protsesu kursantiv v systemi fizychnoyi pidhotovky [Organizational and managerial component of the educational process of cadets in the system of physical training]. Bulletin of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko. Physical education, sports and human health, Issue 6, pp. 164-172. [in Ukraine].
13. Pankevych, Ya. V., Afonin, V. M., Leshchynsky, O. V., Vorontsov, O. S. (2019), "Sub'yektivna dumka kursantiv-inzheneriv shchodo zmistu ta struktury fizychnoyi pidhotovky u vyshchykh viys'kovykh navchal'nykh zakladakh" [Subjective opinion of cadets-engineers on the content and structure of physical training in higher military educational institutions]. Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports. Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv), Vol. 4, No 3(19), pp. 57-63. [in Ukraine].
14. Petrova, M. O., Levchenko, L. I. (2011), "Motyvatsiyno-tsinnisnyy priorytet u formuvannya fizychnoyi kul'tury osobystosti studenta" [Motivational and value priority in the formation of physical culture of the student's personality]. Economic strategy and prospects for trade and services, Issue 2, pp. 613-621. [in Ukraine].
15. Romanchuk, S. V. (2003), "Prychyny, shcho znyzhuyut' motyvatsiyu kursantiv VNZ do zanyat'. Formuvannya pozytyvnykh motyvatsiy do zanyat' sportyvno-masovoyu robotoyu" [Reasons that reduce the motivation of university cadets to classes. Formation of positive motivations for sports and mass work]. Physical training of servicemen: materials of open scientific methodical conference. Kyiv, pp. 48-51. [in Ukraine].

22. Фіногенов Ю. С., Сухорада Г. І., Озеров Є. О., Оленев Д. Г. Теоретичні основи спортивно-масової роботи та фізичної підготовки військовослужбовців : навч. посібник. Київ : НАОУ, 2004. 174 с.
23. Харин А. А., Козиков Я. С., Тихончук А. А., Табареков Д. М. О необходимости формирования мотивации у курсантов вузов силовых структур к спортивно-массовой работе. Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта. 2017. № 11(152). С. 284-287.
24. Щеголев В. А. Физическая подготовка кадетов военной академии сухопутных войск США в Вест-Пойнте (по материалам отечественной и зарубежной печати). Актуальные проблемы физической и специальной подготовки силовых структур. 2013. № 2 С. 113-116.
16. Romanchuk, S. V., Romanchuk, V. N. (2004), "Faktyory motyvatsyy kursantov k samostoyatel'nyy zanyatyam fizycheskoy podhotovkoy" [Factors of motivation of cadets to independent physical training]. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*, No 6, pp. 136–142. [in Russia].
17. Romanchuk, S., Petruk, A. (2020), "Modernizatsiya struktury i zmistu sportyvno-masovoyi roboty u VVNZ" [Modernization of the structure and content of sports and mass work in higher education]. *Current trends and prospects for the development of physical training and sports of the Armed Forces of Ukraine, law enforcement agencies, rescue and other special services on the path to Euro-Atlantic integration of Ukraine: abstracts of the IV International Scientific and Practical Conference* (Kyiv, November 19, 2020). Ivan Chernyakhovsky National University of Defense, Kyiv, pp. 87-89. [in Ukraine].
18. Sukhorada, G. I. (2003), "Sportyvno-masova robota u vyshchykh navchal'nykh zakladakh (na prykladi kursantiv-zv'yazkivtsiv)" [Sports and mass work in higher educational institutions (on the example of cadets-communicators): abstract of the dissertation for the sciences degree of cand. in phys. education and sports: 24.00.02 Lviv State University of Physical Culture. Lviv, 20 p. [in Ukraine].
19. *Teoriya ta orhanizatsiya fizychnoyi pidhotovky viys'k* (2002) [Theory and organization of physical training of troops]. Ed. Yu. O. Reznikov, V. M. Afonin. LVI, Lviv, 316 p. [in Ukraine].
20. *Tymchasova nastanova z fizychnoyi pidhotovky u Zbroynykh sylakh Ukrainy (NFP-2014): Nakaz Nachal'nyka Heneral'noho shtabu Zbroynykh syl Ukrainy № 35 vid 11.02.2014 r.* (2014) [Interim Guidelines for Physical Training in the Armed Forces of Ukraine (NFP-2014): Order of the Chief of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine №35 dated 11.02.2014]. Kyiv, 157 p. [in Ukraine].
21. *Fizyчне vykhovannya, spetsial'na fizychna pidhotovka i sport viys'kovosluzhbovtiv* (2019) [Physical education, special physical training and sports of servicemen]. Ed. P. Tkachuk, S. Romanchuk, V. Afonin and others. NASV, Lviv, 291 p. [in Ukraine].
22. Finogenov, Yu. S., Sukhorada, G. I., Ozerov, E. A., Olenov, D. G. (2004), *Teoretychni osnovy sportyvno-masovoyi roboty ta fizychnoyi pidhotovky viys'kovosluzhbovtiv* [Theoretical foundations of sports and mass work and physical training of servicemen]. NAOU, Kyiv, 174 p. [in Ukraine].
23. Kharin, A. A., Kozikov, Ya. S., Tikhonchuk, A. A., Tabarekov, D. M. (2017), "O neobkhodimosti formirovaniya motivatsii u kursantov vuzov silovykh struktur k sportivno-massovoy rabote" [On the need to form motivation in cadets of universities of law enforcement agencies to sports and mass work]. *Scientific notes of the University named after PF Lesgafta*, No11(152), pp. 284-287. [in Russia].
24. Shchegolev, V. A. (2013), "Fizicheskaya podgotovka kadetov voyennoy akademii sukhoputnykh voysk SSHA v Vest-Poynte (po materialam otechestvennoy i zarubezhnoy pechati)" [Physical training of cadets of the US Army Military Academy in West Point (based on materials of domestic and foreign press)]. *Actual problems of physical and special training of power structures*. No. 2 pp. 113-116. [in Russia].